

การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหาย

เมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ตามมูลหนี้ เจ้าหนี้ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้ก็อาจเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การนั้นได้ดังขอบเขตตามมาตรา 222 ที่ได้อธิบายมาแล้ว

อย่างไรก็ดีการที่เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะบังคับชำระหนี้ โดยเรียกค่าสินไหมทดแทนนั้น มีใจหมายหมายความว่าเจ้าหนี้โดยลำพังตนเองจะไปบังคับให้ลูกหนี้เอาเงินค่าสินไหมทดแทนมาให้ตนได้ และลูกหนี้เองก็คงไม่ยอมชดเชยให้ เพราะถ้าหากลูกหนี้จะยอมชดเชยให้โดยที่ลูกหนี้ก็คงเสียดอกทางที่ปฏิบัติตามชำระหนี้กันตั้งแต่ครั้งแรกเลยจะดีกว่า เพราะการที่ลูกหนี้ไม่ยอมปฏิบัติตามชำระหนี้และเจ้าหนี้โดยตัวเองก็ไม่มีอำนาจอะไรจะไปบังคับลูกหนี้ได้ เจ้าหนี้ก็ต้องขอใช้วิธีการทางศาลบังคับตามบทบัญญัติของกฎหมาย และตามหลักบุคลิกคดีซึ่งต้องบังคับกันทางศาล⁽¹⁾ โดยการนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาล เพื่อให้ศาลพิจารณาดังกล่าวเสียหายตามข้อเท็จจริงที่โจทก์แจ้งให้ศาลทราบในทางพิจารณา เมื่อศาลมีคำพิพากษาอย่างใดแล้วก็จะสามารถบังคับใช้กับลูกหนี้ในที่สุด

การนำคดีมาสู่ศาลนั้นจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งบัญญัติไว้ดังจะกล่าวต่อไป

(1) ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 213, 215

4.1 การดำเนินคดีฟ้องเรียกค่าเสียหาย

การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายเป็นการดำเนินคดีแพ่ง เจ้าหนี้ขอให้ลูกหนี้ชดเชยความเสียหายในการที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ให้แก่ตนแล้วเกิดความเสียหายขึ้น การใช้สิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหายตามนัยมาตรา 222 ดังกล่าวนั้น เจ้าหนี้จะต้องนำคดีมาสู่ศาลโดยขอให้ศาลสั่งให้ลูกหนี้ชำระหนี้ด้วยค่าเสียหาย

แต่เนื่องจากการดำเนินคดีแพ่งเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะมีปัญหาในการดำเนินคดี ทั้งนี้เพราะเรื่องข้อพิพาททางแพ่งนั้นมักเป็นเรื่องที่ยุ่งยากและซับซ้อน แต่อย่างไรก็ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งก็มุ่งที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่คู่ความให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ จึงได้มีบทบัญญัติที่สลับซับซ้อน ทั้งนี้โดยคำนึงถึงประโยชน์แห่งความยุติธรรมเป็นสำคัญ นอกจากนี้สภาพบังคับในทางแพ่งอันโจทก์จะใช้สิทธิเรียกร้องเอาแก่จำเลยก็มีหลายประการ เช่น ให้กระทำ งดเว้นกระทำ หรือให้ออนส่งมอบทรัพย์สิน หรือให้ชดเชยค่าเสียหายทดแทนเพื่อความเสียหายใด ๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น แม้กระทั่งในการบังคับคดีก็เป็นเรื่องที่โจทก์จะต้องบังคับโดยผ่านทางเจ้าพนักงานของศาล การดำเนินกระบวนการพิจารณาทางแพ่ง จึงผิดกับการดำเนินคดีอาญา เพราะคดีอาญานั้นเป็นเรื่องที่โจทก์มุ่งให้จำเลยต้องรับโทษเพียงประการเดียว โจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ความผิดของจำเลยให้ปรากฏเท่านั้น การบังคับคดีอาญาเป็นเรื่องที่สถาบันอื่นมารับไปจัดการ หน้าที่ของโจทก์ก็เป็นอันสิ้นสุดลง นับแต่วินาทีที่มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดเป็นต้นไป แต่อย่างไรก็ดีการดำเนินคดีฟ้องเรียกค่าเสียหายมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

4.1.1 กำหนดเวลาในการฟ้องคดี

ก. อายุความในการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้

การใช้สิทธิเรียกเอาค่าเสียหายนั้นจะต้องใช้บังคับภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ เรียกว่าอายุความ อายุความมีบทบัญญัติกำหนดไว้ในประมวลกฎหมาย

หมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 ดังนี้

มาตรา 163 บัญญัติไว้ว่า "อันสิทธิเรียกร้องอย่างใด ๆ ถ้ามิได้
ไว้บังคับเสียภายในระยะเวลาอันกฎหมายกำหนดไว้ ท่านว่าตกเป็นอันขาดอายุความ ห้ามมิ
ให้ฟ้องร้อง" และ

มาตรา 164 บัญญัติว่า "อันอายุความนั้น ถ้าไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้
เป็นอย่างอื่น ท่านให้มีกำหนด 10 ปี"

จากถ้อยคำในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ 2 มาตราดังกล่าว
จะเห็นได้ว่าการใช้สิทธิเรียกร้องให้เลิกหนี้สูญหายนั้นเป็นอำนาจของเจ้าหนี้ แต่การใช้สิทธิ
ของเจ้าหนี้นั้นจะต้องใช้ภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ มิฉะนั้นแม้เจ้าหนี้จะมีความ
เสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้อยู่ก็ตาม แต่ก็มีอาจใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าวในทางศาลได้
เพราะกฎหมายถือว่าขาดอายุความ

สำหรับเรื่องการฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้
นั้น เนื่องจากหนี้มีบ่อเกิดมาจากมูลหนี้หลายประเภทด้วยกัน ดังนั้นแม้การเรียกค่าเสียหาย
จะก่อให้เกิดหนี้ใหม่ขึ้นก็ตาม แต่ก็เป็นที่สืบเนื่องมาจากมูลหนี้เดิม จึงยังผูกพันที่จะต้องร้อง
ขอให้ชดเชยความเสียหายนั้นตามอายุความในหนี้เดิมซึ่งมีอายุความต่าง ๆ กันแล้วแต่ชนิดของ
มูลหนี้ แต่อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีได้มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดอายุความไว้เป็นอย่างอื่น
ท่านให้ใช้กำหนดอายุความทั่วไป คือ กำหนด 10 ปี ถ้าไม่ฟ้องร้องภายในเวลาดังกล่าว
ก็ถือว่าขาดอายุความ จึงหมดสิทธิที่จะฟ้องร้องกันได้

ข. การนับอายุความ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 169
บัญญัติว่า "การนับอายุความนั้นท่านให้นับเริ่มแต่ขณะที่อาจจะบังคับสิทธิเรียกร้องได้เป็นต้นไป
ถ้าเป็นสิทธิเรียกร้องเพื่อให้คงเว้นการอย่างใดอย่างหนึ่ง ท่านให้นับอายุความเริ่มแต่แรกที
ละเมิดสิทธินั้นเป็นต้นไป"

การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ เมื่อมีการไม่ชำระหนี้กันหรือฝ่าฝืนสัญญาที่คู่กรณีมีต่อกันนั้น เงื่อนไขที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดมีสิทธิฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายนั้น คือจะต้องมีความเสียหายเกิดขึ้น และความเสียหายนั้นต้องโทษฐานที่ได้คลังโลกกล่าวมาแล้วในบทที่ 1 กรณีเช่นนี้ผู้เสียหายจึงอาจฟ้องเรียกร้องเอาค่าเสียหายได้ ถ้าหากอ้างแต่มีการผิดสัญญาหรือไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ของตนมีหน้าที่ต้องพึงกระทำยังไม่เป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ฟ้องเรียกเอาค่าเสียหายได้ ดังนั้นอายุความในการฟ้องคดีในกรณีเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ก็กอนับตั้งแต่วันที่การฝ่าฝืนไม่ชำระหนี้ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ โดยอาจแยกได้เป็น

1. กรณีหนี้ที่มีวัตถุประสงค์ให้กระทำการรวมทั้งโอนสิ่งมรดกทรัพย์สินด้วยกัน เมื่อฝ่ายลูกหนี้ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ที่ต้องกระทำการนั้น เมื่อเกิดมีความเสียหายขึ้นเมื่อใด อันเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่มีสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายได้ อายุความก็เริ่มนับตั้งแต่วันที่เกิดการไม่ชำระหนี้แก่เจ้าหน้าที่เป็นต้นไป

2. กรณีหนี้ที่มีวัตถุประสงค์ให้ยกเว้นการอันใดอันหนึ่ง เช่น ลูกหนี้ฝ่าฝืนการงดเว้นนั้น เช่น ก. ทำสัญญากับ ข. ไว้มิให้ ข. ตั้งร้านตัดผมแข่งกับ ก. ในถนนสีลม เมื่อ ข. ผิดสัญญานั้นโดยตั้งร้านตัดผมแข่งกับ ก. ในถนนสีลม ทำให้ ก. ได้รับความเสียหาย จึงเกิดสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายจาก ข. ได้ กรณีเช่นนี้อายุความนับแต่แรกมีละเมิดสิทธินั้นเป็นต้นไป ก็เริ่มนับตั้งแต่วันที่ ข. เปิดร้านแข่งชันกับ ก. อันเป็นเหตุให้ ก. ได้รับความเสียหายเป็นต้นไป

อย่างไรก็ดี มีข้อที่น่าสังเกตว่า การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ มูลหนี้นั้นจะต้องมีอยู่ถึงวันที่นำคดีมาฟ้องหรือไม่ ซึ่งสำหรับปัญหาดังกล่าวนี้ผู้เขียนเห็นว่า มูลหนี้อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายนั้นจะต้องมีอยู่จนถึงวันฟ้องหรือวันที่นำคดีมาสู่ศาล เพราะหากว่าเจ้าหน้าที่ ลูกหนี้ ได้ทำสัญญาประนีประนอมยอมความหรือตกลงกันใหม่เป็นอย่างอื่น ก็ถือว่าคู่กรณีทั้งสองฝ่ายประสงค์ในผลแห่งนี้เป็นอย่างหนึ่งที่ตกลงกันใหม่ โดยยอมรับผลแห่งสัญญาประนีประนอมยอมความที่ผลแห่งความตกลงที่เกิดขึ้นใหม่ ย่อมจะทำได้

สิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายระงับสิ้นไป เกิดสิทธิใหม่ตามสัญญาประนีประนอมยอมความ หรือตามข้อตกลงกันใหม่ ซึ่งก็ต้องไปบังคับกันเป็นอย่างนั้น ตัวอย่างเช่น

โจทก์ฟ้องขอให้ศาลบังคับให้จำเลยชำระค่าแบ่งที่จำเลยตกลงซื้อไปจากโจทก์ โดยจำเลยให้การต่อสู้ว่าโจทก์ผิดสัญญาส่งของไปพ้นกำหนด และศาลจึงเรียกค่าปรับและกำไรที่จำเลยเสียให้ชดเชยจากโจทก์

ศาลชั้นต้นพิพากษาให้ยกฟ้องโจทก์ ให้โจทก์คืนมัดจำกับให้ใช้ค่าชดเชย แต่ศาลอุทธรณ์พิพากษาแก้เป็นให้ยกฟ้องเสียทั้งสองฝ่าย

โจทก์ - จำเลย ฎีกา

ศาลฎีกาเห็นว่า เมื่อพ้นกำหนดส่งของที่จำเลยตกลงกันแล้วปรากฏว่าจำเลยยังเสือนำให้โจทก์ส่งแบ่งนั้นอยู่อีก และโจทก์เองก็ได้มีหนังสือถึงจำเลยขอให้ขายแบ่งนั้นเสีย เสียงให้โจทก์ได้รับเงินไม่ต่ำกว่าหามละ 25 บาท และในที่สุดโจทก์ก็ยังได้ขายอีกว่า ซ่อมอบให้จำเลยหนึ่งคืน สิ้นสุดแล้วแต่จำเลยจะขายได้สักเท่าใดก็ช่าง เถอะขอให้จำเลยไปให้หมดก็แล้วกัน จึงแสดงให้เห็นว่าแม้จะมีการผิดสัญญาโดยโจทก์ส่งแบ่งไม่ทันกำหนด จำเลยก็มีได้ถือเอาความข้อนี้เป็นข้อเถียงสัญญา แต่ยังคงดำเนินการติดต่อกันต่อไป เอกสารทั้งสองฉบับนี้ แสดงให้เห็นว่าโจทก์ - จำเลย ได้ทำความตกลงกันใหม่แล้ว โดยยกเลิกสัญญาเดิม แต่ความตกลงใหม่จะมีประการใดความหาปรากฏชัดไม่ อย่างไรก็ดี เมื่อปรากฏว่าทั้งสองฝ่ายได้ทำความตกลงกันใหม่ ไม่ได้ถือว่ามี การผิดสัญญาเดิมแล้ว และไม่ปรากฏว่าโจทก์มีสิทธิอย่างใดจะยึดไว้ จึงสมควรคืนให้จำเลย

จึงพิพากษาแก้คำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ให้โจทก์คืนเงินมัดจำ 1,000 บาท ให้แก่จำเลย ส่วนที่จำเลยขอกอเบียดในหนี้เงินนั้น ยังไม่ได้รับความว่า จำเลยควรได้ดอกเบี้ยตั้งแต่เมื่อใด จึงยังไม่สมควรจะให้⁽¹⁾

(1) คำพิพากษาฎีกาที่ 237/90 คดีระหว่าง นายฉันท์ มงคล โจทก์
นายอนันต์ ศรีวัชณ์ จำเลย

จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกากังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่ามูลกรณีพิพาทฎีกาอันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายอันก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องคดีเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น จะต้องมียุจนถึงวันฟ้อง อันทำให้เจ้าหนี้หรือผู้มีสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายมีสิทธินำคดีมาสู่ศาลได้ตามกฎหมาย

4.1.2 ผู้มีสิทธินำคดีมาสู่ศาล

การฟ้องคดีเรียกค่าเสียหายนั้น นอกจากจะต้องดำเนินการภายในเวลาที่กฎหมายกำหนดแล้ว ผู้นำคดีมาฟ้องต่อศาลยังต้องเป็นผู้มีสิทธิในการฟ้องคดีด้วย มิใช่ใครก็ได้ที่นี้ ก่อจะฟ้องกันนำคดีมาฟ้องได้ กรณีเช่นนี้ศาลจะไม่ดำเนินการเรียกค่าเสียหายให้ เว้นแต่ผู้นำคดีมาฟ้องนั้นจะมีสิทธิตามกฎหมาย ซึ่งก็เป็นปัญหาว่าใครบ้างเป็นผู้มีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายได้

สำหรับปัญหานี้ขออธิบายไต่ถาม

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 บัญญัติว่า "เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้น เกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลอื่น จะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นขอขมที่ จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้" การขมที่บัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้"

การฟ้องคดีต่อศาลนั้น การที่บุคคลใดจะเสนอคดีของตนต่อศาลนั้น จะต้องเป็นผู้ที่มีผลประโยชน์เกี่ยวข้องกับการยื่นคำฟ้องนั้น และสมควรขอความคุ้มครองคุ้มครองของตนจากศาล ซึ่งอาจแยกได้เป็น 2 กรณี คือ

1. เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่
2. การใช้สิทธิทางศาลของบุคคลอีกประการหนึ่ง

ซึ่งการฟ้องเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นี้ ก็เป็นการโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลตามกฎหมายแพ่ง เพราะเมื่อใดที่ลูกหนี้ละเลย

ไม่ชำระหนี้ของตนเป็นการละเลยหน้าที่ของตนมีหน้าที่ต้องกระทำ ดังนั้นเจ้าหนี้ก็มีสิทธิที่จะร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับชำระหนี้ได้ หรือหากการชำระหนี้ไม่พึงเป็นประโยชน์หรือยังเป็นประโยชน์แต่เกิดมีความเสียหายเพราะการไม่ชำระหนี้นั้น เจ้าหนี้ก็ขออำนาจศาลให้บังคับให้ลูกหนี้ชดเชยความเสียหายเพื่อความเสียหายนั้นได้

ดังนั้น ในบทบัญญัติของกฎหมาย ผู้ที่จะนำคดีมาเสนอต่อศาลได้นั้น จะต้องเป็นผู้มีผลประโยชน์เกี่ยวของกับการโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ดังกล่าวหรือข้อบังคับสิทธิทางศาลอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้นโจทก์ผู้ฟ้องคดีจะต้องมีอำนาจฟ้องคดีตามกฎหมาย มิฉะนั้นศาลจะไม่บังคับบัญชาตามสิทธิให้ ดังนั้น เราจึงควรมาศึกษาบุคคลใดบ้างเป็นผู้มีอำนาจนำคดีฟ้องร้องขอบังคับค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้มาสู่ศาลได้บ้าง

1. เจ้าหนี้ผู้เป็นลูกหนี้ สำหรับตัวเจ้าหนี้ผู้เป็นลูกหนี้นั้น ย่อมเป็นที่แน่นอนและเห็นได้ชัด เจนว่าเป็นผู้มีสิทธินำคดีมาฟ้องร้องขอค่าเสียหายได้ เพราะตัวเขาเองเป็นผู้เกี่ยวข้องกับคดีโดยตรง เพราะเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการไม่ชำระหนี้นั่นเอง ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้กฎหมายก็มอบบัญญัติบังคับให้เรียกได้ดังด้วยคำตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 215 ซึ่งบัญญัติว่า "เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ให้กองตามวัตถุประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ไซ้ เจ้าหนี้จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดจากการนั้นก็ได้" ดังนั้นโดยบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้าลูกหนี้ละเลยไม่ชำระหนี้ หรือชำระหนี้แต่ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งมูลหนี้ตามที่ใดกล่าวมาแล้ว เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะนำคดีมาสู่ศาลขอให้ศาลบังคับให้ลูกหนี้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตนเองได้ทุกกรณี โดยอาศัยสิทธิที่มีอยู่ตามกฎหมายนั้น

แต่อย่างไรก็ตาม คำว่าเจ้าหนี้นี้นอกจากจะเป็นบุคคลธรรมดาทั่วไปที่มีสิทธิตามกฎหมายแล้วยังหมายความรวมถึงเจ้าหนี้ที่เป็นนิติบุคคลด้วย ดังนั้นจึงอาจแยกให้เห็นถึงสิทธิในการนำคดีมาฟ้องคดีดังนี้

ก. เจ้าหน้าที่เป็นบุคคลธรรมดา สำหรับกรณีนี้ไม่มีปัญหาดังใด กล่าวมาในตอนต้น แคมบุคคลต่าง ๆ นั้น โขการดำเนินกิจการของเขา เขาอาจจะมิได้คงถือ กระทำกิจการนั้นด้วยตนเองเสมอไป แต่เขาอาจอาศัยตัวแทนที่เขาแต่งตั้งขึ้นดำเนินกิจการ แทนก็ได้⁽¹⁾ ในการฟ้องคดีก็เช่นกัน บุคคลผู้เป็นเจ้าหน้าที่อาจแต่งตั้งตัวแทนให้มาฟ้องคดีแทน ก็ย่อมทำได้โดยบทบัญญัติของกฎหมาย ดังนั้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 1 (11) นั้น จึงให้กำหนดว่า คู่ความ ใ้ว่า "หมายถึงบุคคลผู้ยื่นคำฟ้อง หรือ ถูกฟ้องต่อศาลและเพื่อประโยชน์แห่งการดำเนินกระบวนการพิจารณา ให้รวมถึงบุคคลผู้มีสิทธิ กระทำการแทนบุคคลนั้น ๆ ตามกฎหมาย หรือในฐานะทนายความ

ดังนั้น นอกจากเจ้าหน้าที่แล้ว ตัวแทน หรือทนายความที่เจ้าหน้าที่ ได้มอบอำนาจจึงมีสิทธินำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลแทนเจ้าหน้าที่ได้

ข. กรณีเจ้าหน้าที่เป็นนิติบุคคล กรณีเช่นนี้จะถือว่าใคร เป็นผู้นำคดี มาเสนอต่อศาลได้ ตามบทบัญญัติมาตรา 59 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า "นิติบุคคลย่อมมีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามบทบัญญัติทั้งปวงแห่งกฎหมาย ภายในขอบวัตถุประสงค์ของตนดังมีกำหนดไว้ในข้อบังคับ หรือตราสารจัดตั้ง

ดังนั้น โคนัยดังกล่าวบรรดานิติบุคคลจึงย่อมสามารถเข้าเป็น โจทก์หรือจำเลยในคดีแพ่งได้ โดยมีกรรมการผู้จัดการ หรือผู้ได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินคดี แต่เป็นเรื่องที่ต้องกระทำภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นตามที่กำหนดไว้

อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าการฟ้องร้อง เรียกว่าเสียหายอันเกิด แต่การไม่ชำระหนี้จะถือว่าอยู่ภายในขอบวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลอันกรรมการ ผู้จัดการ หรือผู้มีอำนาจจะนำคดีมาฟ้องร้องขอบังคับได้หรือไม่

(1) มาตรา 797 วรรค 1 อันว่าสัญญาแทนนั้น ก็สัญญาซึ่งให้บุคคลคนหนึ่ง เรียกว่าตัวแทน มีอำนาจทำการแทนบุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่าตัวการ และตกลงจะทำการคั้งนั้น

สำหรับปัญหาที่ผู้เขียน เห็นว่าการที่จะพิจารณาว่าการฟ้องเรียกค่าเสียหายนั้นอยู่ในขอบเขตวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลดังกล่าวหรือไม่ขึ้นอยู่กับมูลหนี้เดิมที่เจ้าหนี้และลูกหนี้มีหนี้ผูกพันต่อกัน ถ้าหนี้ดังกล่าวนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลหรืออยู่ในขอบเขตวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลอันมีผลบังคับใช้ระหว่างคู่กรณีอยู่แล้ว เมื่อลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามภาระหนี้แต่อย่างใดแล้ว เจ้าหนี้ที่เป็นนิติบุคคลดังกล่าวขอใช้สิทธิทางศาลบังคับชำระหนี้ได้ เพราะการเรียกเอาค่าเสียหายนั้นเป็นสิทธิในการบังคับชำระหนี้ประการหนึ่งนอกเหนือไปจากการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจงดังที่กล่าวมาแล้ว และเป็นผลของการที่ลูกหนี้ชำระหนี้จึงก่อให้เกิดสิทธิบังคับชำระหนี้ดังกล่าว ถ้ามูลหนี้เดิมไม่มีวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลแล้ว การฟ้องเรียกเอาค่าเสียหายอันเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้ดังกล่าว นั้น ก็ย่อมอยู่ในขอบข่ายวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลนั้นเช่นเดียวกัน เพราะถือว่าเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากมูลหนี้เดิม เช่น ถ้าเป็นการเรียกค่าทดแทนในสัญญาซื้อขาย ก็น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของกิจการซื้อขายรายนั้น ถ้าการซื้อขายอยู่ในอำนาจ การเรียกค่าเสียหายก็อยู่ในอำนาจของนิติบุคคลด้วย

อย่างไรก็ตามข้อสังเกตว่า กรณีที่เจ้าหนี้ผู้เป็นคู่สัญญาจะนำคดีมาฟ้องร้องเอาค่าเสียหายนั้นเป็นไปโดยขอบเขตและข้อจำกัดของค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้อันจะพึงเรียกร้องกันได้สำหรับกรณีที่ฝ่ายเจ้าหนี้มีส่วนทำความผิดอันก่อให้เกิดความเสียหายด้วย (ตามมาตรา 223) กรณีเช่นนี้ไม่ใช่เป็นการปฏิเสธที่จะมีให้เจ้าหนี้ได้รับค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ หรือเป็นการปฏิเสธสิทธิของเจ้าหนี้ที่จะนำคดีมาฟ้องร้องต่อศาล แต่เป็นการตีที่จะกำหนดค่าสินไหมทดแทนลดลงไปตามส่วน หรืออีกนัยหนึ่งคือความผิดของเจ้าหนี้เป็นเหตุให้มีการลดค่าสินไหมทดแทนโดยพฤติการณ์ของคู่กรณี เป็นสำคัญว่าใคร เป็นผู้ก่อปมพิพาทมากกว่ากัน ดังนั้นถึงแม้เจ้าหนี้จะมีส่วนทำความผิดอันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายด้วยก็ตาม เจ้าหนี้ก็ยังมีสิทธินำคดีมาฟ้องร้องต่อศาลได้ แต่การที่เจ้าหนี้มีส่วนผิดอันก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใดด้วยนั้นจะเป็นเหตุให้ศาลนำมาเป็นเหตุในการคำนวณค่าสินไหมทดแทนให้แก่เจ้าหนี้น้อยลงตามส่วนของความผิดที่ได้ก่อขึ้น โดยพฤติการณ์ของความผิดเป็นสำคัญ

นอกจากที่จะหมายถึงตัวเจ้าหน้าที่หรือตัวแทนแล้ว ผู้มีสิทธิอันดับแรกก็จะนำคดีมาสู่ศาลไต่ยังหมายความรวมถึงทายาทของเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นผู้สืบมรดกและสิทธิเรียกร้องต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ด้วย

2. ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้อง การโอนสิทธิเรียกร้องนั้นเกิดแต่ฝ่ายเจ้าหน้าที่ ซึ่งเป็นคู่สัญญาอันเป็นฝ่ายทำนิติกรรมโอนสิทธิเรียกร้องของตนไป ซึ่งโดยมากเกิดแต่กรณีที่เจ้าหน้าที่รอนเงินหรือซัดข้อนไม่สะดวกในการที่จะเรียกเก็บหนี้สินนั้นเอาเอง เช่นเป็นสิทธิเรียกร้องที่มีเงื่อนไขเวลาผูกพันไว้ เจ้าหน้าที่ยังเรียกทวงถามเอาไม่ได้จนกว่าจะถึงกำหนด (มาตรา 153, 203) แต่เจ้าหน้าที่รอนเงินต้องการเงินสดไปใช้ในทันที เมื่อไม่มีทางอื่นก็อาจโอนสิทธิเรียกร้องให้ผู้สมัครจะรับโอนไป

ผลแห่งการโอนสิทธิเรียกร้องทำให้ผู้รับโอนเข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่แทนผู้โอน โดยทั่วไปผู้รับโอนมีสิทธิอย่างเดียวกับผู้โอน กล่าวคือ เมื่อหนี้ถึงกำหนดก็เรียกร้องให้ชำระหนี้จากลูกหนี้ได้ตามวัตถุประสงค์หรือจำนวนที่กำหนดไว้ตามมูลหนี้เดิม ดังนั้น เมื่อมีสิทธิตามมูลหนี้เดิมเช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่ ก็ย่อมจะมีสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ที่จะเกิดขึ้นเพราะการที่ลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามมูลหนี้ซึ่งเขามีสิทธิเรียกร้องอยู่ เช่นเดียวกับเจ้าหน้าที่เดิมด้วย ข้อนี้แม้จะไม่มีห้ามตามกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรงก็ตามแต่ก็เป็นธรรมดาที่เห็นได้อยู่ในตัวและประกอบกับมีมาตรา 305 บัญญัติถึงว่า "ระกันแห่งหนี้ทั้งหลายโอนตกไปยังผู้รับโอนด้วย" จึงเมื่อแม้แต่ระกันแห่งหนี้คืออุปกรณ์ทั้งหลายของหนี้ยังโอนไปแล้ว ก็ต้องเป็นที่เข้าใจว่าระกันประชาชนย่อมจะได้โอนไปเหมือนกัน มิฉะนั้นแล้วอุปกรณ์แห่งหนี้จะตกไปได้อย่างไร (1)

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องนั้นย่อมมีสิทธิเช่นเดียวกับผู้โอน เมื่อผู้โอนคือเจ้าหน้าที่ซึ่งเป็นคู่สัญญาเป็นผู้มีสิทธิฟ้องคดีเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ได้ ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องไปจึงได้สิทธิดังกล่าวนั้นเมื่อมีกรณีเกิดความเสียหาย ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้องจึงเป็นบุคคลอีกประเภทหนึ่งที่มีอำนาจนำคดีมาสู่ศาลได้

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 886 - 950

3. เจ้าหนี้ของเจ้าหนี้ผู้เป็นคู่กรณี คือในกรณีที่เจ้าหนี้เป็นเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิเรียกร้อง เขาสามารถแทนจากลูกหนี้ซึ่งเป็นคู่กรณีกันนั้น ในขณะเดียวกันเจ้าหนี้ดังกล่าวอาจเป็นลูกหนี้ของเจ้าหนี้อีกคนหนึ่งก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 233 บัญญัติว่า "ถ้าลูกหนี้ขัดหนี้ไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้องหรือเพิกเฉยเสียไม่ใช้สิทธิเรียกร้อง เป็นเหตุให้เจ้าหนี้ต้อง เสียประโยชน์ เจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกร้องในนามของตนเองแทนลูกหนี้ เพื่อป้องกันสิทธิของตนในหนี้นั้นก็ได้ เว้นแต่จะเป็นการส่วนตัวของลูกหนี้โดยแท้"

ในกรณีตามมาตรา 233 นี้เป็นกรณีที่เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องอยู่ก่อน จะใช้ได้ แต่เจ้าหนี้นั้นไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าว หรือเพิกเฉยไม่ยอมใช้สิทธิเรียกร้อง นั้น กฎหมายจึงบัญญัติเพื่อเป็นการคุ้มครองเจ้าหนี้ของเจ้าหนี้ดังกล่าวว่าในกรณีเช่นนี้ให้เจ้าหนี้ผู้เสียประโยชน์ ใช้สิทธิเรียกร้องนั้นในนามของตนเองแทนลูกหนี้ได้ เพื่อเป็นการป้องกันสิทธิของตน

อย่างไรก็ดีมาตรา 233 นี้มีข้อสังเกตว่าให้สิทธิเจ้าหนี้เฉพาะที่จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้เท่านั้น คือเป็นเรื่องที่ลูกหนี้มีสิทธิเรียกร้องอยู่แล้วไม่ใช่ เจ้าหนี้จึงเข้าไปใช้แทนได้ มิใช่จะยอมให้เจ้าหนี้สอดเข้าไปหาสิทธิมาให้ลูกหนี้ที่เขายังไม่มีไม่ได้มาก่อน และนอกจากนี้ข้อจำกัดตามมาตรา 233 ยังมีสิทธิเรียกร้องอันเป็นการส่วนตัวของลูกหนี้โดยแท้ นั้น เจ้าหนี้จะใช้สิทธิดังกล่าวไม่ได้ และต้องเป็นการใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ตนเองโดยตรง ซึ่งก็คือเจ้าหนี้ผู้มีสิทธิเรียกร้องนั่นเอง จะก้าวล่วงไปใช้สิทธิของผู้อื่นที่มีลูกหนี้ของตน หรือใช้สิทธิอันใดที่มีของลูกหนี้โดยแท้ไม่ได้

สำหรับกรณีเจ้าหนี้จะใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ที่มีปัญหาว่าการใช้สิทธิเรียกร้องนั้นจะหมายความถึงเรียกร้องให้ชดเชยค่าเสียหายอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้หรือไม่ และการเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้จะถือว่าเป็นสิทธิเรียกร้องอย่างหนึ่งหรือไม่

เกี่ยวกับปัญหานี้ อธิบายได้ว่า สิทธิของเจ้าหนี้ที่จะใช้สิทธิเรียกร้องของเจ้าหนี้ต่อบุคคลที่สามซึ่งเป็นลูกหนี้ของลูกหนี้นั้นเป็นการดำเนินการเพื่อความคุ้มครองทรัพย์สินของลูกหนี้ เพื่อมิให้เกิดความเสียหายเนื่องแต่ความละเลยของลูกหนี้ โดยนัยที่ว่านี้ เจ้าหนี้จึงมีสิทธิที่จะควบคุมกองทรัพย์สินของลูกหนี้ซึ่งเป็นเจ้าหนี้คู่ต่อหนึ่งนั้น ในกรณีที่ลูกหนี้ได้ใช้สิทธิเรียกร้องมาแล้วกลับไม่ใช้ เจ้าหนี้ย่อมใช้สิทธิขึ้นนั้นแทนได้ ตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 233 สิทธิเรียกร้องที่ลูกหนี้พึงได้มาเมื่ออยู่แล้วไม่ใช้นี้ ไม่จำกัดว่าจะเกิดมาแต่มูลอย่างใด อาจเป็นโดยมูลสัญญา เช่นให้คนกู้เงินไปแล้วไม่เอามาใช้ หรืออาจเกิดแต่มูลละเมิด เช่นถูกคนทำละเมิดทำความเสียหายแก่ทรัพย์สินหรือเอาทรัพย์สินไป กลับไม่ใช้สิทธิฟ้องร้องเอาค่าสินไหมทดแทนหรือเรียกเอาทรัพย์สินนั้นคืนมา หรืออาจเกิดแต่มูลจัดการงานนอกสั่ง ลากมิควรถัก หรือมูลอย่างอื่นอะไรก็ได้ และวัตถุประสงค์แห่งสิทธิเรียกร้องก็ไม่จำกัด

นอกจากนี้ เจ้าหนี้จะพึงใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ได้ ตามมาตรา 233 นั้นไม่จำกัดว่าจะเป็นการเป็นเจ้าหนี้ชนิดไหนอย่างใด ก็อาจใช้สิทธิตามมาตรา 233 ได้เหมือนกันทั้งนั้น และไม่จำเป็นว่าหนี้ของเจ้าหนี้ผู้ที่จะใช้สิทธิเรียกร้องตามมาตรา 233 จะต้องเป็นวัตถุประสงค์เป็นอย่างเดียวกับวัตถุประสงค์แห่งหนี้ของลูกหนี้ที่จะพึงถูกใช้สิทธิเรียกร้องแทนนั้น (1)

โดยนัยคำอธิบายดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่าสิทธิขอบังคับเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้เป็นสิทธิเรียกร้องประการหนึ่งอันเป็นผลมาจากหนี้ในมูลหนี้เดิมซึ่งมีอาจบังคับหรืออาจบังคับได้แต่เจ้าหนี้ไม่พึงประสงค์จะบังคับตามมูลหนี้เดิมต่อไป แต่ขอบังคับสิทธิโดยเรียกค่าเสียหายชดเชยความเสียหายอันจะพึงมีแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น ดังนั้นเมื่อสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้เป็นสิทธิประการหนึ่งแล้วก็อยู่ในข่ายที่เจ้าหนี้จะมีสิทธิใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ต่อบุคคลที่ 3 ซึ่งเป็นลูกหนี้คู่อีกต่อหนึ่ง และ

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 890 - 894

ประกอบกับการเรียกเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้นมิใช่เป็นการส่วนตัวของลูกหนี้ ซึ่งต้องห้ามตามบทบัญญัติของกฎหมาย เจาหนี้ดังกล่าวจึงใช้สิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายดังกล่าวได้ถึงแม้ลูกหนี้ที่เจาหนี้อยู่กับลูกหนี้ซึ่งเป็นเจาหนี้ซึ่งมีสิทธิเรียกร้องเอาค่าเสียหายจากลูกหนี้อีกคนหนึ่งนั้นจะต่างกันก็ตาม ผู้เขียนก็เห็นว่า เจาหนี้ผู้ใช้สิทธิเรียกร้องของลูกหนี้ นั้นก็มีสิทธิจะเรียกร้องเอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ ซึ่งลูกหนี้ละเลยโดยนำคดีมาสู่ศาลได้

4. บุคคลภายนอก เนื่องจากขอบเขตในการทำนิติกรรมและวัตถุประสงค์ของนิติกรรมนั้นเป็นไปโดยกว้างขวาง กฎหมายห้ามเฉพาะนิติกรรมที่มีวัตถุประสงค์เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมายก็ดีเป็นการหวั่นวิตกก็ดี เป็นการขัดขวางต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนเท่านั้น ที่กฎหมายถือว่าเป็นโมฆะกรรม เป็นการต้องห้ามตามกฎหมาย นิติกรรมอันนั้นไม่มีผล สำหรับกรณีอื่น ๆ ถ้าเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายแล้วไม่ว่าจะมีวัตถุประสงค์เป็นอย่างไรก็ดี นิติกรรมนั้นก็ยังมีผลสมบูรณ์ แม้แต่ในกรณีที่นิติกรรมระหว่างคู่สัญญา เป็นการเพื่อบุคคลภายนอกก็ตาม ดังบทบัญญัติในมาตรา 374 (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์) ซึ่งบัญญัติว่า "ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งทำสัญญาตกลงว่าจะชำระหนี้แก่บุคคลภายนอกไซ้ ท่านว่าบุคคลภายนอกมีสิทธิจะเรียกร้องหนี้จากลูกหนี้โดยตรงได้"

ในกรณีเช่นที่กล่าวมาในวรรคก่อนนั้น สิทธิของบุคคลภายนอกย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่เวลาที่แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้น

ในกรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก (Stipulation pour autrui) บุคคลภายนอกเป็นผู้ได้ประโยชน์จากสัญญานี้ เมื่อเกิดความเสียหายขึ้น บุคคลภายนอกมีสิทธิฟ้องร้องให้ลูกหนี้รับผิดชอบ ซึ่งมีหลักว่า สัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก บุคคลภายนอกนั้นย่อมเสมือนหนึ่งคู่สัญญาเอง ดังนั้นบุคคลภายนอกจึงมีสิทธิและอำนาจตามกฎหมายที่จะนำคดีมาฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ได้

ตัวอย่างเช่น เรื่องที่เกิดในประเทศฝรั่งเศส คือ บริษัทขนส่ง 2 บริษัท
 ต่างมีสายทางรับขนคนและแห่ง แต่เพื่อความสะดวกจึงได้ตกลงกันว่า ตัวเดินทางสำหรับฝ่าย
 ใดฝ่ายหนึ่งนั้นให้ใช้ในสายของอีกบริษัทหนึ่งได้ ฉะนั้นผู้โดยสารถือตั๋วเดินทางของอีกบริษัท
 หนึ่งได้รับอันตรายอันเกิดขึ้นในระหว่างการเดินทางในสายของอีกบริษัทหนึ่งนั้น ย่อมฟ้องร้อง
 เอาค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้้นแก่อีกบริษัทหนึ่งนั้นให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้

สัญญาเพื่อประโยชน์ของบุคคลภายนอกนั้นกฎหมายยอมรับให้คู่สัญญาดอกลงกับ
 ทำสัญญาเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก ซึ่งสัญญาดังกล่าวนั้นกฎหมายบัญญัติไว้ในบรรพ 3 ได้แก่
 สัญญาประกันชีวิต สัญญาประกันวินาศภัย และสัญญาอื่น ๆ ที่มีลักษณะเพื่อประโยชน์บุคคลภายนอก
 ก็น่าจะอยู่ในบังคับของกฎหมายตามมาตรา 374 นี้

ตามมาตรา 374 วรรค 2 นั้น สิทธิของบุคคลภายนอกย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่
 เวลาที่แสดงเจตนาแก่ลูกหนี้ว่า จะถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้น สัญญาเพื่อประโยชน์บุคคล
 ภายนอกนี้ จะต้องเป็นกรณีที่คู่สัญญาดอกกันว่า ให้ลูกหนี้ซึ่งเป็นคู่สัญญานั้นชำระหนี้แก่บุคคล
 ภายนอกแทนที่จะชำระหนี้ ผู้เป็นคู่สัญญาโดยมีข้ออ้างเถว่าบุคคลภายนอกนี้ต้องเป็นบุคคลภายนอก
 นอกโดยแท้ ทายาทของคู่สัญญาไม่ถือเป็นคนบุคคลภายนอก เพราะจะเป็นผู้สืบสิทธิจากคู่สัญญาภายหลัง
 หลังที่คู่สัญญาฝ่ายนั้นตายแล้ว (1)

การโอนสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 303, 306 คือเจ้าหนี้บอกกล่าวการโอน
 ไปให้ลูกหนี้ทราบโดยชอบแล้ว และการแปลงหนี้ใหม่ตามมาตรา 349 ด้วย การเปลี่ยนตัว
 เจ้าหนี้ เช่น ก.กู้เงิน ข. ไป 10,000 บาท กำหนดใช้คืนเมื่อครบ 1 ปี ก่อนครบ ข.ต้อง
 การเงินใช้จึงโอนสิทธิเรียกร้องเงินกู้นี้ไปให้ ค. โดยรับเงินจาก ค.มาก่อน ในกรณีที่
 เช่นนี้ ผู้รับโอนสิทธิเรียกร้อง หรือเจ้าหนี้คนใหม่ผู้ได้รับการแปลงหนี้ใหม่นี้กฎหมายไม่ถือเป็น
 บุคคลภายนอก และไม่ได้เป็นสัญญาเพื่อบุคคลภายนอก

(1) บัญชี สุขทรศน์ย์, นิตกกรรมสัญญา (กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), 2514, หน้า 344

ในกรณีนี้ที่ตัวแทนไปทำสัญญากับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งแทนตัวการตามมาตรา 787 ตัวการเป็นผู้รับประโยชน์โดยตรง ไปเรียกเป็นสัญญาเพื่อบุคคลภายนอก

นอกจากนี้บุคคลภายนอกไม่จำเป็นต้องมีตัวตนในขณะที่ทำสัญญาก็ได้ และสัญญาดังกล่าวนี้สิทธิของบุคคลภายนอกจะเกิดขึ้นตั้งแต่เวลาที่บุคคลภายนอกแสดงเจตนาถือเอาประโยชน์จากสัญญานั้น (มาตรา 374 วรรค 2) เมื่อสิทธิของบุคคลภายนอกเกิดขึ้นแล้ว บุคคลภายนอกจะกลายเป็นเจ้าหนี้ในสัญญานั้นโดยตรง

ตัวอย่าง เช่น

ก. สามีภริยาตกลงทำสัญญาระงับข้อพิพาทโอนที่ดินพิพาทให้แก่บุตร แต่บุตรจะเข้าครอบครองที่ดินพิพาทได้ก็เมื่อสามีภริยาตายไปแล้ว เป็นสัญญาประนีประนอมยอมความ ไม่ใช่สัญญาให้โดยเสน่หา บุตรมีสิทธิเรียกให้ชำระหนี้ได้ตามมาตรา 374⁽¹⁾

ข. โจทก์กู้เงินจากธนาคารเอาไปให้ ช. กับผู้อื่นเอาไปหมุนลงทุนซื้อที่ดิน ต่อมา จ. กับจำเลยทำสัญญากันว่า ช. จะยกที่ดินให้จำเลย แต่จำเลยยอมรับ ช. จะชำระหนี้ที่โจทก์เป็นลูกหนี้ธนาคารอยู่ ดังนั้นโจทก์ยอมเป็นบุคคลภายนอกตามมาตรา 374 ที่จะได้รับประโยชน์จากการชำระหนี้ตามสัญญานั้นจากจำเลย กล่าวคือจำเลยจะชำระหนี้ให้ธนาคารแทนโจทก์ เมื่อโจทก์แสดงเจตนารับเอาประโยชน์ตามสัญญาซึ่งทำขึ้นระหว่าง จ. กับจำเลยแล้ว เมื่อจำเลยไม่ปฏิบัติตามสัญญา ทำให้โจทก์ต้องไต่หนี้ให้ธนาคารเอง โจทก์ก็ยอมฟ้องเรียกจริงให้จำเลยชำระหนี้ให้จำเลยตามสัญญานั้นแก่โจทก์ได้⁽²⁾

-
(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1254/2493 ระหว่าง นายกิมโพ แซ่หลี่	โจทก์
นางปราง แซ่หลี่	จำเลย
(2) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1025/2506 ระหว่าง พระประศาสน์วินิจนัย	โจทก์
หลวงธรรมพิศุการ ที่ 1	จำเลย
หลวงรอบรู้กิจ ที่ 2	

โดยที่บุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญา นั้นแสดงเจตนารับเอา สัญญาดังกล่าวแล้ว บุคคลภายนอกนั้นจะมีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับคู่สัญญาเอง ดังนั้นในกรณี ที่มีการไม่ชำระหนี้เกิดขึ้น บุคคลภายนอกไม่ได้รับประโยชน์ตามสัญญา เขาจึงเรียกร้องเอา ค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ได้

4.1.3 การบรรยายฟ้อง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 172 วรรค 2 บัญญัติว่า

.....

"คำฟ้องต้องแสดงโดยแจ้งชัดถึงสภาพแห่งข้อหาของโจทก์ และคำขอ บังคับ ห้างข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหาเช่นว่านั้น"

ดังนั้นโดยหลักคำฟ้องจะต้องบรรยายให้แจ้งชัดถึงสภาพแห่งข้อหา คือ ความผิดของฝ่ายจำเลย ส่วนที่ว่าหลักแห่งข้อหาก็คือสิทธิของโจทก์ที่จะเรียกร้องให้จำเลยรับ ผิดอย่างไร ค่าชดเชยบังคับก็คือจะขอต่อศาลให้บังคับจำเลยอย่างไร

อย่างไรจึงจะเรียกว่าแจ้งชัด อาจอธิบายได้ว่า ต้องมีข้อเท็จจริงและ รายละเอียดพอสมควรที่จะทำให้จำเลยเข้าใจข้อกล่าวหาได้

การบรรยายฟ้องเรื่องเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ก็ต้อง บรรยายให้ตรงตามหลักเกณฑ์ความรับผิดในมูลหนี้เดิมว่าได้มีการชำระเงินหรือไม่ปฏิบัติการชำระ หนี้กันอย่างใจและการชำระเงินเช่นนั้นก่อให้เกิดความเสียหายอย่างไรแก่เจ้าหนี้ จนเป็นเหตุให้ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องให้จำเลยชดเชยค่าเสียหายตามนั้น คือต้องบรรยายถึงมูลหนี้เดิมที่มีอยู่ กันว่ามีอย่างไร และฝ่ายลูกหนี้ได้มีการชำระเงินอย่างไร การชำระเงินนั้นก่อให้เกิดความเสียหาย อย่างไร จำนวนเท่าใด ซึ่งจำนวนความเสียหายนี้ฝ่ายผู้เสียหายต้องบรรยายให้ชัดเจนว่า เสียหายไปเท่าใด ตั้งแต่เมื่อใด เพื่อที่ศาลจะไต่ถามหาจำนวนค่าเสียหายให้ใกล้เคียง กับที่เสียหายไปจริง

คำร้องที่ไม่แสดงให้ชัดเจนซึ่งสภาพแห่งข้อหาหรือหลักแห่งข้อหา เรียกว่า
ข้อเคลือบคลุม เป็นข้อที่ไม่ชอบด้วยมาตรา 172 ประมวลวิธีพิจารณาความแพ่ง ศาลมี
อำนาจที่จะพิพากษายกฟ้องได้

อย่างไรก็ตามมีข้อหนึ่งสังเกตว่า ในการบรรยายฟ้องนั้นสิ่งที่พึงระวังมาก
คือคำขอม้งคืบ ซึ่งหมายความว่าถึงสิ่งซึ่งจะขอต่อศาลให้บังคับให้จำเลยทำอย่างไร คือให้โจทก์
เสียหายเป็นจำนวนเท่าใดนั่นเอง ถ้าในการบรรยายฟ้องนั้นไม่ว่าจะบรรยายฟ้องโดยแจ้งชัด
ถึงสภาพแห่งข้อหาหรือหลักแห่งข้อหาอย่างไรก็ตาม ถ้าไม่มีคำขอม้งคืบศาลก็ไม่อาจจะบังคับ
ให้จำเลยกระทำการสิ่งใด ๆ ได้ เพราะตามหลักกฎหมายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
มาตรา 142 มีหลักว่า "คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลที่ชี้ขาดคดีต้องคดีคดีตามข้อหาในคำฟ้อง
ทุกข้อ แต่ห้ามมิให้พิพากษาหรือทำคำสั่งให้สิ่งใด ๆ เกินไปกว่าหรือนอกจากที่ปรากฏในคำ
ฟ้อง" ดังนั้นเมื่อในคำฟ้องไม่ปรากฏคำขอม้งคืบต่อศาล แม้ศาลจะเห็นสภาพแห่งข้อหาชัดเจน
แต่ศาลก็ไม่อาจบังคับให้จำเลยใช้ค่าเสียหายได้

สำหรับการบรรยายฟ้องนั้น อาจมีปัญหาว่า จะบรรยายฟ้องละเอียดเพียง
ใดจึงจะเพียงพอที่จะให้ศาลยอมรับที่จะบังคับค่าเสียหายให้หรือไม่อย่างใดนั้น

ผู้เขียนมีความเห็นว่า ในการบรรยายฟ้องนั้นกฎหมายมิได้มีหลักเกณฑ์กำหนด
ไว้ว่าต้องบรรยายฟ้องให้ละเอียดเพียงใดศาลจึงจะยอมรับบังคับบัญชาตามอำนาจให้ จึงเป็น
ว่าคำฟ้องนั้นจะบรรยายมากน้อยเพียงใดไม่สำคัญ แต่คำบรรยายฟ้องที่สมบูรณ์จะต้องประกอบด้วย

1. สภาพแห่งข้อหาที่แจ้งชัด คือมีข้อเท็จจริงอย่างไรและจำเลย
ได้กระทำความผิดอย่างไร อันเป็นเหตุให้โจทก์มีสิทธินำคดีมาฟ้องร้องเขียนให้ชัดเจน ไม่
รวนและไม่วางเคลือบคลุม

2. ต้องชี้แจงว่าโดยเหตุของข้อหากว่านั้นโจทก์ควรจะมีสิทธิ
อย่างไร โดยอ้างหลักกฎหมายที่มาแห่งสิทธิ ว่าอาศัยบทพิพากษาจากส่วนใดมาฟ้องคดี

3. คำขอให้บังคับตามสิทธิ ในส่วนนี้ต้องชี้แจงว่าจะขอค่าเสียหาย
อะไรเป็นจำนวนเท่าใด

ส่วนกรณีศาลจะยอมรับว่าจะให้ค่าเสียหายเป็นจำนวนเท่าใดนั้น อยู่ที่
โจทก์จะนำสืบให้ศาลเห็นความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างไร และเป็นจำนวนเท่าใด มากกว่า
จะอยู่ที่การบรรยายฟ้อง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4.2 การพิสูจน์ความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้

เนื่องจากความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ที่เจ้าหนี้ได้รับนั้น บางกรณีก็อาจเห็นความเสียหายได้อย่างชัดเจน บางกรณีความเสียหายก็อาจไม่ปรากฏแน่ชัดว่าได้เสียหายอย่างไรบ้าง เป็นจำนวนเท่าใด สำหรับตัวศาลเองก็มีไว้เป็นกฎกรณีผู้เสียหายจึงแน่นอนที่ศาลไม่อาจจะทราบจำนวนค่าเสียหายได้ เมื่อไม่ทราบจำนวนค่าเสียหายจึงเป็นการลำบากที่จะกำหนดความเสียหายอันจะนำเจ้าหนี้กลับคืนสู่ฐานะที่เขาควรจะได้รับถ้ามีการชำระหนี้กัน เมื่อศาลไม่อาจทราบจำนวนความเสียหายได้ ศาลจึงอาจกำหนดไปตามที่เห็นสมควรตามวิสัยวิญญูชน ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหามากกว่าค่าสินไหมทดแทนที่ศาลกำหนดให้นั้นบางทีไม่อาจชดเชยความเสียหายได้อย่างยุติธรรม

ดังนั้นเมื่อศาลเองไม่อาจทราบจำนวนของความเสียหายได้ จึงต้องมีการพิสูจน์ความเสียหายให้ปรากฏแก่ศาล หรืออีกนัยหนึ่งคือความเสียหายนั้นเป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องพิสูจน์ โดยผู้กรณีน้อยเท่าใดแล้วแต่จะพิสูจน์ได้ หรือทำให้ปรากฏแก่ศาลในทางพิจารณาซึ่งมิได้หมายความว่า จะต้องนำเอาเอกสารหลักฐานมาแสดงถึงความเสียหายเสมอไป บางทีศาลอาจปรากฏความเสียหายได้ตามพฤติการณ์ก็ได้

เช่น ก.ขายรถยนต์ให้ ข. กำหนดส่งมอบรถยนต์ให้ในวันที่ 1 เมษายน เมื่อถึงกำหนด ก.ไม่ส่งมอบรถ แต่เนื่องจากในเดือนนั้น ข. ไปตากอากาศชายทะเล ถ้าปรากฏว่า ข. ได้กลับมาเยี่ยมบ้านกลางเดือนเมษายน และเพราะเหตุที่ ก.ไม่ส่งมอบรถไว้ เมื่อได้ ก. ใจประโยชน์ได้ ข. ต้องเช่ารถแท็กซี่ใช้ ในระหว่างนั้นและเสียหายไปเท่าใด ข. ต้องเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนได้เท่านั้น แต่ถ้าเป็นเรื่องที่ซื้อไปเพื่อขายต่อ เพราะเหตุที่ ข.ไม่ส่งมอบให้ทันเวลา ผู้ที่จะซื้อจาก ก. จึงเลิกสัญญาไม่รับซื้อ ก. ต้องขาดทุนไม่ได้กำไรเท่าใด ก. อาจเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนความเสียหายจำนวนนั้นได้ โดยต้องพิสูจน์ความเสียหายที่ได้ปรากฏแก่ศาลว่าได้เสียหายไปแท้จริงเป็นจำนวนเท่าใด ศาลจึงกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้ได้ถูกต้องแล้วแต่กรณีและข้อเท็จจริงแต่ละคดีที่ว่าได้เสียหายไปมากน้อยเท่าใด

ในกรณีที่เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ไว้ม่างบางส่วน ก็ต้องหักประโยชน์ที่มอบให้ให้ไว้แก่เขา จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเหมือนคังว่าไม่ชำระหนี้เลยไม่ได้

แต่สำหรับคอกเบี้ยหนี้เงินนั้น ซึ่งเมื่อถือว่าเป็นค่าเสียหายอย่างหนึ่งแล้ว แต่เป็นช้อยกเว้นจากหลักขรรคาคือไม่คองพิสูจน์ความเสียหาย กฎหมายสันนิษฐานให้เลยที่เคียวว่า การที่ไม่ใช้เงินให้แกเขาตรงตามเวลาทันทำให้เขาเสียหายจึงไม่คองพิสูจน์ความเสียหายกับอีก คังได้กล่าวมาแฉ้วในบทที่ 3 แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เจ้าหนี้คองเสียหายอะไรอย่างอื่นนอกจากที่ให้ทดแทนด้วยคอกเบี้ยแล้วนั้น ในส่วนนี้ก็เป็นไปตามหลักขรรคาคือความเสียหายในส่วนนี้ก็เป็นข้อเท็จจริงที่คองพิสูจน์ให้ปรากฏแก่ศาล เช่น เคียวกับ

4.2.1 วิธีพิสูจน์ความเสียหาย

เมื่อความเสียหายนั้นเป็นข้อเท็จจริงที่คองพิสูจน์ให้ปรากฏแก่ศาลว่าเสียหายไม่จริงแล้วใครเพื่อประโยชน์ในการกำหนดจำนวนค่าสินไหมทดแทนนั้น จึงมีบทบัญญัติไว้ว่าสำหรับความเสียหายอันเกิดแก่การไม่ชำระหนี้นั้นมีวิธีพิสูจน์อย่างไร

วิธีพิสูจน์ความเสียหาย

สำหรับวิธีพิสูจน์ความเสียหายนั้น กฎหมายได้มีหลักคังบัญญัติไว้ในประมวลวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 84 วรรค 1 ซึ่งบัญญัติว่า

"ถ้าคุณความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใด ๆ เพื่อสนับสนุนคำฟ้องหรือคำให้การของตน หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นคองอยู่แก่คุณความฝ่ายที่กล่าวอ้าง"

จากถ้อยคำตามตัวบทในมาตรา 84 ข้างค้นจะเห็นได้ว่าการพิสูจน์ความเสียหายนั้นให้ทำด้วยวิธีนำสืบข้อเท็จจริง คือเมื่อคุณความกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดที่ตนฟ้องหรือคองสู้คดี คือในกรณีฟ้องเรียกค่าเสียหาย คุณความใดอ้างมาในคำฟ้องว่าคองเสียหายไปอย่างใดบ้างนั้น คุณความฝ่ายนั้นก็คองนำสืบข้อเท็จจริงคังกล่าวโดยการแสดงพยานหลักฐานต่อศาล เพื่อให้ศาลวินิจฉัยได้ว่าจะรับฟังได้เพียงใด

การนำสืบโดยการแสดงพยานหลักฐานต่อศาลนั้น เป็นการนำเอา พยานหลักฐานมาสืบในประเด็นที่โต้เถียงกัน⁽¹⁾ ตามปรกติหน้าที่นำสืบนั้นมี 2 ชนิด

1. หน้าที่นำสืบก่อนหรือหลัง เนื่องจากคู่ความมี 2 ฝ่าย ย่อมนำสืบพร้อมกันไม่ได้ ต้องมีฝ่ายใดนำสืบก่อนหลัง ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง จึงให้ศาลเป็นผู้กำหนดว่าจะให้ฝ่ายใดนำพยานมาสืบในประเด็นก่อนหรือหลังก็ได้ ตามปรกติ หน้าที่นำสืบก่อนหรือหลังเป็นแต่การดำเบิกระบวนพิจารณาในการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล แม้จะมีการโต้แย้งเปรียบเทียบกับข้างในเชิงนำสืบพยาน การซักค้าน และเปิดโอกาสให้อีก ฝ่ายหนึ่งหาพยานหลักฐานมาสืบหักล้างได้ แต่ก็ยังไม่ถึงกับทำให้ฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบก่อนแพ้คดี ถ้าภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่ฝ่ายหลัง

2. อีกชนิดหนึ่งเป็นภาระในการพิสูจน์ ก้อนำที่นำสืบตาม มาตรา 84 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฝ่ายใดอ้างฝ่ายนั้นต้องนำสืบให้ฟัง ก็นำสืบให้ฟังได้ว่า ข้อเท็จจริงที่อ้างนั้นเป็นความจริง ถ้านำสืบไม่สมก็ต้องแพ้คดี เพราะ ยังไม่ได้ว่าเป็นความจริงอย่างเพียงพอหรืออย่างที่แก้ตัว หากศาลสั่งให้ฝ่ายมีภาระการพิสูจน์ มิได้ตกอยู่แก่ฝ่ายนั้นนำสืบก่อน แม้ฝ่ายนั้นนำสืบมิได้หรือไม่นำสืบ ศาลจะตัดสินให้แพ้คดีไม่ได้ จนกว่าฝ่ายที่มีภาระในการพิสูจน์จะนำสืบได้สมจริง

ดังนั้น ภาระในการพิสูจน์จึงเป็นความสำคัญของคดียิ่งกว่าหน้าที่นำสืบก่อนหรือหลัง คู่ความที่ภาระในการพิสูจน์ตกอยู่แก่ฝ่ายตน ต้องนำสืบพยานหลักฐานให้บริบูรณ์ เพื่อให้ศาลรับฟังว่าเป็นความจริง แม้ศาลจะสั่งให้อีกฝ่ายหนึ่งนำสืบก่อนก็ตาม อย่าได้คิดว่า ศาลสั่งแล้วให้ฝ่ายโน้นนำสืบก่อน แต่สืบอะไรไม่ได้ ฝ่ายเรานำสืบเท่านั้นพอทำให้แพ้คดีได้

(1) พจ. ปุณฺณปาถกม., ถิ่นกรวยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ลักษณะละเมิด,

หน้าที่นำสืบในกรณีเรียกค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้

1. นำสืบการไม่ปฏิบัติตามสัญญา หรือไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้
2. นำสืบจำนวนค่าเสียหาย

หน้าที่นำสืบเรื่องไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ คือฝ่ายผู้เสียหายมีหน้าที่ที่จะต้องนำสืบว่า ฝ่ายลูกหนี้หรือผู้มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามชำระหนี้นั้นละเลยมิได้ปฏิบัติตามชำระหนี้อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายขึ้น ทำให้ฝ่ายผู้เสียหายได้รับความเสียหายอันเนื่องมาจากการละเลยไม่ปฏิบัติตามสัญญานั้น และเมื่อฝ่ายผู้เสียหายได้รับความเสียหายจริงก็เกิดสิทธิที่จะเรียกค่าเสียหายทดแทนได้ ซึ่งในกรณีนำสืบถึงการไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ต้องนำสืบให้ปรากฏแก่ศาลด้วยว่า เพราะการไม่ชำระหนี้ทำให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าหนี้ มิฉะนั้นศาลก็จะยกฟ้องเพราะไม่มีความเสียหาย โดยจะต้องพิสูจน์ว่าได้เกิดความเสียหายขึ้น เนื่องจากการไม่ชำระหนี้ ซึ่งการพิสูจน์ค่าเสียหายดังกล่าวเป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่ามีความเสียหายเกิดขึ้นจริง โดยฝ่ายลูกหนี้เป็นฝ่ายก่อให้เกิดโดยการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้

หน้าที่นำสืบค่าเสียหาย เมื่อฝ่ายลูกหนี้ไม่ชำระหนี้เกิดความเสียหายขึ้น โจทก์มีหน้าที่ต้องนำสืบจำนวนค่าเสียหายให้ปรากฏแก่ศาลเสมอ ซึ่งหน้าที่นำสืบเรื่องนี้เป็นส่วนที่ผู้จำเลยต้องพิสูจน์ว่าหากฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบจำนวนค่าเสียหายไม่สามารถนำสืบจำนวนความเสียหายได้แน่ชัด และหากศาลเองก็ไม่ประจักษ์ชัดว่ามีความเสียหายที่เจ้าหนี้ต้องได้รับอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ ศาลอาจไม่กำหนดค่าสินไหมทดแทนสำหรับชดเชยให้ก็ได้ ในกรณีเช่นนี้เจ้าหนี้คงต้องได้รับความเสียหาย โดยไม่มีการชดเชยอย่างแน่นอน

4.2.2 ผู้มีหน้าที่พิสูจน์ความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้

ประมวลกฎหมายลักษณะหนี้สวิส มาตรา 42 วรรคแรก บัญญัติว่า "ผู้ใดเรียกร้องให้ชดเชยความเสียหาย ผู้นั้นต้องสืบค่าเสียหาย" (1)

ตามหลักดังกล่าวนี้ โจทก์ซึ่งเป็นผู้ฟ้องเรียกร้องให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ก็ย่อมจะต้องมีหน้าที่พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ค่าสินไหมทดแทนนั้นควรเป็นสักเท่าใด

สำหรับหลักกฎหมายไทยนั้น มิได้มีบทบัญญัติบอกไว้ชัดเจนเช่นหลักของกฎหมายสวิส แต่หากถือหลักอันเดียวกันนี้เอง (ตามประมวลกฎหมายวิแพ่ง มาตรา 64) กล่าวคือ เมื่อถูกความกล่าวอ้างข้อเท็จจริงอย่างใดที่ตนฟ้องหรือต่อสู้คดี ก็ต้องนำสืบข้อเท็จจริงนั้น เพื่อให้ศาลวินิจฉัยว่าจะรับฟังได้เพียงใด การฟ้องคดีเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้นั้นก็เช่นกัน เมื่อโจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยไม่ชำระหนี้ให้ โจทก์ตามที่มีหน้าที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่โจทก์ โจทก์ขอเรียกค่าเสียหายในส่วนนี้ โจทก์จึงต้องมีหน้าที่พิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ได้รับความเสียหายจริงดังฟ้อง และค่าเสียหายที่โจทก์ควรจะได้รับนั้นก็เป็นจำนวนเต็มตามฟ้อง เป็นต้น กรณีเช่นนี้โดยหลักกฎหมายไทยแล้ว โจทก์จะต้องเป็นฝ่ายนำสืบก่อนในประเด็นค่าเสียหายเสมอ ซึ่งก็ตรงกับหลักกฎหมายสวิสที่ว่า "ผู้ใดเรียกร้องให้ชดเชยความเสียหาย ผู้นั้นต้องสืบค่าเสียหาย" นั่นเอง

แม้ปัญหาต่อไปว่า แม้หน้าที่การนำสืบจำนวนค่าเสียหายนั้นเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะต้องนำสืบให้ปรากฏแก่ศาลในทางพิจารณา แต่หากว่าโจทก์นำสืบถึงค่าเสียหายให้ศาลเห็นไม่ได้ หรือปรากฏว่าโจทก์ไม่ได้นำสืบถึงค่าเสียหายเลย กรณีเช่นนี้ศาลจะมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายให้แก่โจทก์ได้หรือไม่

(1) นวศุภรณ ง้าวสุวรณ, ค่าเสียหายทางศีลธรรม, วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาโท มหาวิทยาลัย, คณะนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517, หน้า 76

สำหรับกรณีนี้มีแนวคิดเป็น 2 กรณี คือ

1. กรณีที่โจทก์ไม่นำสืบค่าเสียหาย หรือนำสืบแล้วแต่ไม่ปรากฏความเสียหาย และในทางพิเคราะห์ศาลก็ไม้อาจเห็นได้ว่ามีความเสียหายอันเนื่องมาจากการไม่ชำระหนี้ของจำเลยนั้น กรณีเช่นนี้แน่นอนศาลย่อมไม่กำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้ เมื่อศาลเห็นว่าไม่มีความเสียหายเกิดขึ้น ก็คงต้องให้โจทก์แพ้คดีหรือให้ยกฟ้องไป เพราะความเสียหายอันเป็นมูลฐานของการเรียกค่าเสียหายไม่มี ก็ย่อมเรียกร้องไม่ได้

2. กรณีดังกล่าวนี้ แต่ในทางพิเคราะห์ศาลเห็นว่าโจทก์ได้รับความเสียหายอันเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้ของจำเลยนั้น กรณีเช่นนี้หลักกฎหมายไม่ได้กำหนดไว้แน่นอน แต่โดยทางปฏิบัติของศาลแล้วโดยสรุปเอาจากแนวทางการพิพากษาศาลฎีกาได้ว่า ในกรณีที่โจทก์นำสืบไม่ได้ถึงค่าเสียหายที่เกิดขึ้นให้ปรากฏแก่ศาลในทางพิเคราะห์แล้ว ไม่นำสืบเลย ศาลย่อมทรงไว้ซึ่งดุลพินิจในการที่จะพิจารณาคำวิสัยวิญญูชนว่า กรณีใดเมื่อตามพฤติการณ์และตามปรกติของการผิดสัญญาหรือการไม่ชำระหนี้อื่น ๆ ย่อมก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งแล้ว ศาลมีอำนาจที่จะกำหนดค่าเสียหายให้ตามสมควรแก่เหตุการณ์ได้ จำนวนค่าเสียหายที่ศาลคาดหมายไว้้นั้น ถ้าจำเลยนำสืบหักล้างให้เป็นอย่างอื่นไม่ได้ ก็ควรพิพากษาให้จำเลยใช้ค่าเสียหายให้แก่โจทก์ตามจำนวนนั้น ในกรณีเช่นนี้จะอ้างเหตุว่าเพราะโจทก์ไม่นำสืบหรือพิสูจน์ค่าเสียหายไม่ได้ จึงยกฟ้องโจทก์และไม่ให้ค่าเสียหายเลยนั้น หากต้องควยความเห็นของศาลฎีกาไม่ เพราะศาลย่อมรู้เหตุการณ์อันเป็นปรกติหรือธรรมดาซึ่งวิญญูชนทั้งหลายย่อมรู้ทั่ว ๆ กัน⁽¹⁾

(1) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 250/2489 ระหว่าง นายเจริญ วิชัยรัตน์ โจทก์
บริษัทยิมอินชวย จำกัด จำเลย

4.3 ดุลพินิจของศาลในการกำหนดค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้

ตามปรกติการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในกรณีละเมิดนั้น โดยหลักกฎหมาย⁽¹⁾ ให้ศาลเป็นผู้กำหนดโดยใช้วินิจฉัยพิจารณาที่กำหนดตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด ดังนั้นการที่โจทก์ขอมาในฟ้องและพิสูจน์ว่าตนควรจะได้รับค่าเสียหายทางละเมิดเป็นจำนวนเท่านั้นเท่านั้นบาท ก็เป็นเพียงการกระประมาณราคาความเสียหายเป็นเงินจำนวนหนึ่ง โดยอาศัยพฤติการณ์แห่งคดีและความร้ายแรงแห่งละเมิดเป็นแนวทางในการคำนวณค่าสินไหมทดแทน เมื่อศาลพิเคราะห์ถึงข้อเท็จจริงพฤติการณ์แห่งคดีและความร้ายแรงของละเมิดแล้ว ศาลก็จะกำหนดค่าสินไหมทดแทนให้ ในบางกรณีที่มีความเสียหายอันไม่อาจคำนวณเป็นตัวเลขเงินได้ หรือในกรณีความเสียหายที่เกิดจากการที่จำเลยมีจิตใจชั่วร้ายนั้น ศาลอาจกำหนดค่าเสียหายให้สูงกว่าจำนวนความเสียหายก็ได้ กรณีเช่นนี้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายทางละเมิดโดยใช้ดุลพินิจในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนได้ โดยใช้ดุลพินิจภายในขอบแห่งกฎหมายมาตรา 438 วรรค 1 เช่น ก.ที่ ข. 1 ที่ ข.ภาคเจ็บต้องเสียค่าหมอค่ายา 500 บาท ในกรณีที่ว่าโดยอุกอาจไม่ยำเกรงและมีเจตนาร้าย ศาลอาจเห็นว่าการละเมิดนี้ ก.ทำเป็นการร้ายแรงและกำหนดค่าสินไหมทดแทนเป็นเงิน 2,000 บาทก็ได้ หรือกรณีที่ว่าโดยเมตตใจหรือพลังผลาดศาลอาจลดค่าสินไหมทดแทนให้เพียง 500 บาท หรือจะให้เกินกว่านั้นสักหน่อย เช่น ให้ใช้ค่าสินไหมทดแทน 600 บาทก็ได้ เฉพาะเรื่องในชั้นกำหนดจำนวนค่าเสียหายอันก่อให้เกิดมูลหนี้เรื่องละเมิดเช่นนี้ จึงชอบที่จะกล่าวได้ว่า ค่าสินไหมทดแทนในเรื่องละเมิดนั้นอยู่ในดุลพินิจของศาลตามความหมายในมาตรา 438 วรรค 1⁽²⁾

(1) มาตรา 438 วรรค 1 ค่าสินไหมทดแทนจะพึงใช้โดยสถานใดเพียงใดนั้น ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด

(2) คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 714/2469 ระหว่าง นายจันทิมหลง โจทก์
บริษัทบริติชอัมบริกันทูนแบก
โกจำกัคดีในใช้ จำเลย

ส่วนการเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนความเสียหายฐานผิดสัญญา หรือไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้ นั้น กฎหมายไม่ได้บัญญัติไว้โดยแจ้งชัดว่าให้อำนาจศาลในการที่จะใช้ดุลยพินิจในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย ดังนั้น จึงมาถึงปัญหาที่จะต้องพิจารณาว่าศาลมีดุลยพินิจในการกำหนดค่าเสียหายอันเนื่องมาแต่การไม่ชำระหนี้หรือไม่

โดยจุดมุ่งหมายของการให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้นมุ่งที่จะให้ชดเชยกันเพื่อทดแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาแต่คู่กรณีฝ่ายใดมีหน้าที่ต้องชำระหนี้แล้วแต่ไม่ปฏิบัติตามการชำระหนี้ให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เป็นเหตุให้เขาเสียประโยชน์และเกิดความเสียหายขึ้น ดังนั้น ค่าสินไหมทดแทนที่จะพึงกำหนดนั้นก็มิชอบเขตว่าให้ทดแทนในจำนวนที่เท่ากับหรือใกล้เคียงกับประโยชน์ที่จะได้รับ ถ้ามีการชำระหนี้กันเกิดขึ้นโดยมีหลักว่าเสียหายจริงเท่าใดก็ชดเชยกันเท่านั้น แต่ไม่เกินจำนวนที่จะได้รับถ้าได้มีการชำระหนี้กันเกิดขึ้น

สำหรับค่าเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้น กฎหมายได้บัญญัติกำหนดขอบเขตของค่าเสียหายไว้แล้วตามมาตรา 222 อันเป็นหลักในการที่จะกำหนดจำนวนค่าเสียหายไว้แล้ว เมื่อพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายและพิจารณาจากตัวบทมาตรา 222 แล้ว น่าจะเห็นได้ว่าในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ นั้นศาลไม่มีดุลยพินิจในการกำหนดค่าเสียหายโดยใช้วินิจฉัยของศาลและพฤติการณ์แห่งคดีเป็นสำคัญดังเช่นคดีละเมิด ดังนั้นการกำหนดค่าเสียหายอันเกิดมาแต่การไม่ชำระหนี้ จึงเป็นข้อเท็จจริงที่ฝ่ายผู้เรียกร้องต้องนำสืบให้ศาลเห็นว่าเสียหายไปจริงเป็นจำนวนเท่าใด เพียงใด เมื่อศาลเชื่อข้อเท็จจริงเหล่านั้นแล้ว ศาลจึงกำหนดค่าเสียหายโดยใช้ข้อเท็จจริงแห่งความเสียหายอันนั้นเป็นสำคัญ และเป็นหลักในการกำหนด มิได้กำหนดตามความพอใจโดยใช้ดุลยพินิจของศาลหรือใช้พฤติการณ์แห่งคดีเป็นหลักในการกำหนดค่าเสียหาย ดังนั้น การที่จำเลยได้กระทำผิดสัญญาหรือไม่ชำระหนี้ โดยเจตนาชั่วร้ายหรือโดยความสุจริต วิธีกำหนดค่าเสียหายก็เหมือนกันทั้งสิ้น ผิดกับค่าเสียหายที่เกิดจากละเมิดที่พิจารณาจากค่าเสียหายสูงขึ้น โดยพิจารณาจากพฤติการณ์แห่งคดี เป็นเหตุให้ควยบังคับตัวอย่างที่ยกมานี้มา จึงสรุปได้ว่าศาลไม่มีดุลยพินิจในการกำหนดค่าเสียหาย

ฐานนิติบัญญัติหรือไม่ปฏิบัติการชำระหนี้

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า การที่ให้ผู้เรียกร้องค่าเสียหายเป็นฝ่ายนำสืบให้จำนวนค่าเสียหายปรากฏแก่ศาลนี้ ถ้าโจทก์ไม่นำสืบหรือนำสืบให้ศาลเห็นความเสียหายไม่ได้ กรณีเช่นนี้ก็มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาตัดสินไว้เป็นบรรทัดฐานว่า แม้กรณีจะเป็นเช่นนั้นก็ตาม ให้ศาลกำหนดค่าเสียหายได้ตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีโดยวิธีวิญญูชน กรณีเช่นนี้ก็อธิบายได้ว่ามิใช่เป็นดุลยพินิจของศาล แต่เป็นกรณีที่ศาลต้องพิจารณาว่าเขาเสียหายเท่าใดก็ไม่รู้ว่ามีหนึ่งไรเท่านั้น อันเป็นหลักตามมาตรา 222 โดยศาลจะใช้ดุลยพินิจตัดสินให้มากหรือน้อยกว่าที่เสียหายจริงตามความพอใจของศาลไม่ได้ ศาลต้องพิจารณาให้ปรากฏโดยใช้วิธีวิญญูชนว่าเขาเสียหายไปเท่าไร และกำหนดให้ตามนั้น ซึ่งก็ต้องเข้าใจกันว่าตามสมควรเท่าที่ปรากฏ ความเสียหาย มิใช่ตามสมควรแล้วแต่ใจศาล หรืออีกนัยหนึ่ง โจทก์สืบไม่ได้ถึงความเสียหายเป็นพิเศษอย่างใด แต่พฤติการณ์สื่อให้เห็นได้ว่าโจทก์ต้องเสียหาย เพราะขาดประโยชน์ ไม่ได้กำไรอะไรบางอย่าง ซึ่งควรจะได้อีกสินไหมทดแทนความเสียหายที่ปรากฏนั้นเท่าที่ศาลก็จะได้อำนาจให้ใช้กันตามควรเท่าจำนวนที่ปรากฏว่าเสียหายอย่างใดก็เพียงที่สุด โดยอาศัยมาตรา 222 เป็นหลักในการพิจารณา (ฎีกาที่ 258/2486, 1015/2487, 250/2488, 241/2492, 1999/2497)⁽¹⁾

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(1) เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2, หน้า 865 - 866